

Alegeri americane: ce s-a schimbat și ce rămâne în America lui Biden

[American elections: what has changed in Biden's America and what has not]

Iulian CHIFU

Abstract:

"America is back", said Joe Biden at the Munich Security Conference. This is a conclusion of a process beginning with the electoral campaign and elections in the US. But as optimistic as it could look like, the perspective of the US and the international relations still lies on the evolutions inside the American society: societal cohesion, coping with the rifts and dealing with the attacks involving foreign actors – cyber attacks, involvement in the electoral process, promoting violence via radicalisation and social media.

The American elections viewed, for the first time, a clash between the founding myths of America. The draft plan for the future of the world seems bright, with a real multilateralism, engaging all democracies and defending our way of living. But the endeavour seems also challenging, since the retreat of Trump's America left holes where the autocracies challenged the liberal world and try to change the rules-based world.

Keywords: *societal cohesion, strategic rift, competing founding myths, informational warfare.*

Un spectacol deosebit, inedit și unic, de obicei, așteptat de tot globul, alegerile americane din noiembrie 2020 au lăsat lumii, de această dată, un gust amar, efect al suitei de falii și a diviziunii din sânul societății americane, acolo unde au ajuns să se confrunte susținătorii celor două mituri fondatoare ale Americii. Dar dacă spectacolul electoral și mai ales post-electoral - luarea cu asalt a Capitoliului la 6 ianuarie 2021, cu scopul de a opri validarea rezultatelor Colegiului Electoral și numirea lui Joe Biden Președinte – a fost atât de neplăcut și cutremurător, la fel de neașteptată și puternică a fost vindecarea Americii și recuperarea democratică a pozițiilor de forță ale instituțiilor statului american¹. Și mai important, pentru lumea de mâine, rămâne modul în care se vor vindeca în timp, în acest mandat, faliile din interiorul societății, dar și cum se va face recuperarea Partidului Republican și ruptura de trumpism, dar mai ales ce s-a schimbat prin venirea lui Biden la Casa Albă, ce s-a schimbat din evoluția lumii - pandemie, criză economică, evoluții tehnologice – și ce rămâne în continuitatea politicii externe, de securitate și apărare americane, care sunt permanențele strategice și opțiunile fundamentale ale Americii pentru viitorii patru ani.

¹Mathew Burrows, Robert A. Manning, "Three possible futures for the Biden presidency", *New Atlanticist*, 2 februarie 2021, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/three-possible-futures-for-the-biden-presidency/> (accesat pe 5 februarie 2021).

Dezbaterile prezidențiale americane: confruntarea celor două mituri fondatoare

În alegerile americane din acest ciclu, societatea americană s-a prezentat mai divizată ca niciodată. Unii vor da din nou vina pe sistemul american cu electori și pe alegerile primare, care blochează candidații de centru să vină în prim plan. Ei bine, contraexemplul a fost tocmai confruntarea Trump-Biden, cu Biden un democrat conservator de centru. Dar diviziunile dintr-un întreg mandat Trump au dus la reenergizarea extremelor – atât zona extremei drepte rasiste, violente, a supremației albe, cât și cea a extremei stângi, a exploziei de violență Black Lives Matter și a extremei progresiste, cu improvizațiile sale și excesele în distrugerea istoriei Americii și dărâmarea statuiilor, pe motiv că odată au fost generali secesioniști confederați sau au deținut sclavi.

Mai grav, gradul de ruptură din societatea americană a ținut chiar de confruntarea dintre miturile fondatoare ale Americii: Cucerirea Vestului Sălbatic – imigranții europeni, cu arma în mână, în căruțe, cucerind pământurile băștinașilor și apărându-le, apoi construind America stat cu stat, de jos în sus, prin forța oamenilor puternici și încercați; de partea cealaltă, pământul tuturor posibilităților, pământul făgăduinței pentru oprimații și discriminații lumii, intelectuali și activiști de pe toate meridianele care sosesc în America, sunt primiți ca refugiați politici, se integrează, muncesc, construiesc și ajung chiar la vârf, în postura de a fi vicepreședinte și, cine știe, poate chiar președinte al Statelor Unite – vezi cazul concret al Kamalei Harris².

Cei mai în vârstă doi candidați la Președinția Americii din istorie, Joe Biden și Donald Trump, au adunat și cele mai multe voturi din istorie a doi candidați – unul câștigător, altul perdant³. Confruntarea a dus la polarizarea Americii, dar și la creșterea mizei și atragerea unor votanți noi din toate colțurile. Episodul atacului la adresa Capitolului a pus sfârșit în mod urât și poate nemeritat experimentului Trump, omului din afara sistemului care nu respectă nicio regulă, contestă orice tradiție și precedent, sfidează instituționalismul și încearcă să facă ce vrea cu America pe care o conduce. Totuși sistemul democratic american a rezistat, a reacționat și s-a vindecat.

Doar că falia din societate va reclama o generație de tatonări, decontări, compromisuri, discuții, revizități și mai ales de reclădire a consensului național. Și nu trebuie uitat că Donald

²Iulian Chifu, "Ce vrea America? Visul american alternativ din alegeri: Kamala Harris – Mike Pence", *Adevărul*, 9 octombrie 2020, https://adevarul.ro/international/statele-unite/ce-vrea-america-visul-american-alternativ-alegeri-kamala-harris-mike-pence-1_5f800cf25163ec4271b5808e/index.html (accesat pe 12 februarie 2021).

³Federal Election Commission, USA, "Official 2020 Presidential General Elections Results", <https://www.fec.gov/resources/cms-content/documents/2020presgeresults.pdf> (accesat pe 15 februarie 2021).

Trump a accentuat, poate, diviziunile, a profitat de divergențe și rupturi societale, dar ele existau în profunzimea Americii până să ajungă el președinte. Aici va fi nevoie de știința de a reclădi și reconstrui America unită, de a face America din nou grandioasă, puternică, capabilă să conducă lumea democratică liberă și să reazeze noile linii de forță și noile reguli ale globalizării și relațiilor internaționale de după pandemie.

Contextul dezbaterilor prezidențiale americane

Dezbaterile sunt cele mai spumoase momente ale campaniei prezidențiale americane. Ele subliniază și calitatea și substanța celor doi candidați ajunși în finală, unul Democrat și unul Republican. Dezbaterile nu sunt, însă, în principal, despre candidați, despre proiecte concurente sau despre substanță. Elementele concrete se regăsesc în programe, sunt gândite cu atenție, conțin și opțiunile candidaților, dar moderate și modelate de către staff-uri și susținători, interese și, mai ales, de obiectivul atragerii voturilor. Este un spectacol, un spectacol în care scopul e atragerea voturilor. Stabilizarea voturilor propriilor votanți, atragerea voturilor independenților și nehotărâților, nicidecum o dezbatere academică sau tehnică.

În plus, contextul joacă un rol important. De asemenea, se referă la obiectivele fiecăruia. Potrivit sondajelor de opinie – care marchează strict sprijinul popular, nicidecum câștigarea completă a președinției, unde intervine ponderarea și electorii fiecărui stat – Joe Biden avea la începerea campaniei cu 6-8-9% peste președintele Trump în sondaje. Da, acestea nu sunt bătute în cuie și am văzut la alegerile precedente ce poate face și o parte tăcută a electoratului, și cel nesondat vreodată dar descoperit, țintit și adus la urne prin Cambridge Analytica de către Donald Trump și Stephen Bannon.

Nu am mai fost, desigur, în aceleași condiții. Ulciorul merge o singură dată la apă și atât componenta noilor votanți sau a celor invizibili, cât și cea a războiului informațional, au fost asumate și preluate și de democrați, deci avantajul comparativ nu mai exista. În plus, și raportul de forță în statele relevante pentru dispute arată că Donald Trump a fost tot timpul în poziția a doua și risca să piardă președinția. Această situație a făcut ca strategiile celor doi competitori să fie diferite.

Ambii s-au prezentat propriilor alegători, încercând să răspundă așteptărilor votanților. Ca să-și mobilizeze baza au utilizat un număr de etichete și teme pregătite de acasă pentru a da eficiență campaniei și pentru a atinge propriile ținte. Utilitatea majoră a dezbaterilor este și declanșarea pornirilor emoționale care să determine votul unei părți cât mai mari a

electoratului american, știut fiind că aceste dezbateri determină un asemenea comportament și că alegătorul american poate să își trimită buletinul de vot prin poștă (iar o mare parte dintre cetățenii americani au votat deja chiar înainte de prima dezbatere).

De aceea tacticile celor doi candidați au fost diferite. Pentru Biden, totul era să nu piardă puncte, să nu se angajeze cu Donald Trump într-un conflict verbal care să degenereze, să nu intre în cliniciuri directe și, mai ales, să respecte scriptul, scenariul de acasă. Spre deosebire de el, Donald Trump trebuia să improvizeze, să rupă ritmul, să-l provoace pe adversarul său, să-l dea peste cap și să obțină, eventual, lovituri dure care să-l coste pe adversar și să-i aducă lui însuși electorat. Avea nevoie de un „miracol Trump” echivalent electoral cu o lovitură de knockout.

Evident că tacticile vizau și abilitățile și personalitățile concurenților. Donald Trump este un mare povestitor. Este foarte ilustrativ, foarte bun în a purta ascultătorul în cadre cât se poate de vizuale, ce dau credibilitate chiar și celei mai mari minciuni sau unei enormități, de care nu se teme, pentru că știe că nu mai contează, e în arsenalul său. Povestește atât de frumos, spunând cum s-a întâlnit cu cineva, cum a vorbit în Biroul Oval sau i-a strâns mâna interlocutorului și tocmai îi zicea consilierului său, care stătea pe scaun în Florida și multe altele, încât publicul e absorbit și convins de poveste în mai mare măsură decât de veridicitatea susținerilor lui Trump. Iar pentru președintele american nu contează adevărurile sau minciunile vehiculate, fiindcă mâine poate spune o poveste la fel de credibilă, chiar dacă nuanțată, în care să înlocuiască elementele inventate, dacă a fost prins asupra faptului.

Trump a improvizat mult, cu ritm și replică în contrapunct la fiecare susținere a lui Biden. L-a comentat constant și asta e enervant pentru adversar, în multe cazuri fiind destabilizator. Apoi, are o ușurință să schimbe agenda, să sară la altă temă sau să blocheze cursul firesc și firul ideilor contracandidatului, care nu sunt duse până la capăt. În plus, nu are nici o rețineră să iasă la bătaie. Slăbiciunea sa vine din lipsa de elemente concrete în programele sale, dar nici nu se sinchisește prea tare de acest lucru. Pentru el contează mai mult impresia alegătorilor săi, adulația, nu conținutul de idei. Aceste elemente s-au văzut în lipsa programului de sănătate, în reacția nepotrivită și oricum necâștigătoare la tema plății taxelor, cu toate că stafful său știa că e subiect public și că trebuie să-i pregătească un kit de răspunsuri⁴.

⁴”First 2020 Presidential Debate between Donald Trump and Joe Biden”, <https://www.youtube.com/watch?v=wW1Y5jFNcQ>; ”Second 2020 Presidential Debate between Donald Trump and Joe Biden”, <https://www.youtube.com/watch?v=bPiofmZGb8o>; ”Vice Presidential Debate Mike Pence - Kamala Harris”, https://www.youtube.com/watch?v=t_G0ia3JOVs; Iulian Chifu, ”Războiul cu doi învingători: confruntare de categoria grea Trump-Biden pentru Președinția Americii”, *Adevărul*, 1 octombrie 2020,

De partea cealaltă, Biden avea experiența confruntărilor electorale, dar nu are o atât de bună prezență de spirit și viteză de reacție. Deși a performat mult peste așteptările publicului general, Joe Biden a câștigat doar respectând scenariul. A avut trei posturi – vorbind cu moderatorul, vorbind cu publicul – de 6-7 ori, neîntrerupt, și-a spus tot discursul, obținând o audiență enormă pentru propriile sale sloganuri și mesaje – și a treia, fără să se uite la Trump, arătându-l cu degetul și făcându-l vinovat. Nu l-a privit pe Trump după instalarea la pupitru. În plus, s-a văzut clar cum trăgea cu ochiul la punctaje chiar în timpul prezentărilor. Bine pregătit dar mai puțin spontan, Biden a părut mai slab la programul economic – creșterea taxelor de la 21 la 28% și calchierea programului european al economiei verzi – și prea nervos la atacurile lui Trump la adresa fiului său, deși și acestea erau de așteptat și, deci, simplu de pregătit și contracarat.

Momentele de confruntare totală și schimb dur de replici au ocupat circa o treime din timp. Mesajele nu au existat, nu s-au mai văzut, și a fost un timp pierdut pentru public. Dar ce s-a câștigat este faptul că Trump a fost agresorul, care venea peste Biden și nu putea fi ținut în frâu, iar Biden cel care a reușit să țină piept, dădea replici și nu s-a lăsat încălecat de președintele în funcție – altminteri mult mai bun polemist. Aici l-a surprins pe Trump prin calitatea prestației și i-a uimit pe cei din stafful lui Trump, dacă-și imaginau că era o pradă ușoară. Așa a arătat și publicului propriu combativitate și vână de președinte, care nu refuză lupta, oricât de murdară ar fi. De aceea, confruntările celor doi au adus multe lecții de învățat și au reprezentat un război cu doi învingători. Cât de mult a câștigat fiecare, am văzut direct din rezultate: Joe Biden a câștigat votul popular cu circa 7 milioane de voturi mai mult și votul electorilor, deci Președinția Statelor Unite, Donald Trump fiind al doilea cel mai votat candidat prezidențial din istoria Americii, deși a pierdut.

Confruntare fără mănuși. Lovituri sub centură și aplicarea temelor pregătite acasă

Donald Trump a improvizat mult și a repurtat propriile victorii. Joe Biden a fost mai articulat, mai legat de punctele de pe foi, și a vizat să creeze imaginea așteptată de propriul public. Am trecut în revistă punctele relevante ale celor doi, dar mai ales momentele în care au performat în raport cu pregătirea făcută acasă, înaintea confruntării, cea care e cea mai importantă pentru că e deja măsurată sociologic calitativ și pentru că dă eficiența mesajelor utilizate în procesul electoral.

Temele de atac și așteptările de la Donald Trump au fost: asocierea lui Joe Biden cu socialiștii, extrema stângă, cu Bernie Sanders, costuri exagerate ale programelor sociale, economice și ecologice propuse; asocierea cu mișcarea Black Lives Matter, cu Global Green Deal, acuzația că Biden vrea să închidă țara, că vrea să cheltuiască 100 triliarde (planul ecologic), dărâmă clădirile, alungă investitorii din America; apoi el, candidatul Trump, a făcut mitinguri mari afară și fără distanțare pentru că are public, la Biden vin doar trei oameni; între acuzații am regăsit referirea la Armata lăsată în dezastru de echipa Obama – prin care Trump a făcut legătura contracandidatului său cu responsabilitatea pentru guvernarea dinaintea sa, încercând să apară astfel el ca un challenger, nu ca un campion en titre, președinte ales, responsabil de întreaga Americă - ca și cum el ar fi în opoziție, iar Biden la putere (totul alături de victimizarea în relația cu presa ajută la conturarea imaginii că Trump e cel care vine din spate, nu cel responsabil, care gestionează lucrurile astăzi).

Se adaugă atacurile scurte și repetate la fiul lui Biden, cu referiri la afacerea Burisma, sume mari încasate ca membru al Consiliului de administrație al firmei energetice din Ucraina sau sume obținute în China, alături de „cele 3,5 milioane de dolari primite de la primarul Moscovei” (în mod paradoxal, Biden, apărându-și fiul și spunând că nu e adevărat, nu a mai făcut deosebirea între el, cel care candidează, și fiul său - reacționând public și arătând că atacul nu-i era direct adresat - ci s-a asociat și substituit propriului fiu). Se adaugă celebra tiradă premeditată „am făcut în 47 de luni mai mult decât ai făcut tu în 47 de ani!”.

Joe Biden a fost mai elaborat, dar poate prea serios și sigur a părut mai puțin simpatic și mai puțin percutant în formulări. Dar a avut teme concrete de atac: plata impozitelor, 200.000 de morți și peste 7 milioane de îmbolnăviri de Covid 19 în SUA, a subliniat gafa din februarie a Președintelui – „ai zis că virusul trece cu venirea căldurii”, susținerea pentru *white supremacists* și extrema dreaptă, a pronunțat și l-a asociat pe Trump cu Ku Klux Klan; apoi a susținut că interesul lui Trump pentru cucerirea Curții Supreme are ca motivație distrugerea Obamacare, fapt care afectează viața și planul de sănătate a peste 100 milioane de americani care au deja boli (e utilizată extensiv psihologia numerelor mari).

Apoi a insistat de două ori că, în fața pandemiei, Trump s-a panicat, s-a ascuns în buncăr și pe terenurile de golf; „Aveți încredere în Trump și nu în oamenii de știință” (mesaj rostit direct la cameră, către alegători), „veniți și votați, cât mai mulți, anticipat”, „votați, votați, votați”. „Nu are ce vă face. Îi e frică de vot”. „Îi e frică de adevăr. Nu mă lasă să vorbesc pentru că știe că eu am adevărul”. Apoi calificativele – clown, prost, nebun, complet iresponsabil – au fost urmate de afirmația că, în timp de criză, miliardarii și milionarii s-au îmbogățit, în schimb au rămas fără locuri de muncă oamenii indispensabili, aflați în prima

linie a luptei cu virusul – o referire la un alt lucru cel mai urât al crizei și războiului, cea a îmbogățitorilor din necazul și suferințele semenilor. În fine, Biden a subliniat că Trump are mai puține locuri de muncă decât a avut la intrarea în mandat.

Ca de obicei, Donald Trump a fost foarte bun în redesenarea instantanee a cadrului temelor abordate și în reamplasarea reflectoarelor pentru a avea lumina căzând altfel, unde voia el, subliniind o realitate alternativă pe care dorea el să o aducă în prim plan. Trump escamota întrebările, rupea ritmul, enerva, schimba subiectul, dicta agenda dincolo de moderator, reconfigura adevărurile și le relativiza. Discuția despre rasism, de exemplu, a devenit discuția despre lege și ordine, siguranța cetățeanului și atacul „tu nici nu poți să pronunți lege și ordine”. Apoi mesaje cu tușe groase ale lui Trump, la care Joe Biden intervenea încercând să le nuanțeze, îl făceau pe fostul vicepreședinte să piardă timp puncte. Este mult mai greu de receptat și urmărit această formulă de comunicare nuanțată decât cuvintele tari și grele ale lui Trump, mult mai percutante pentru propriul public.

Strategii de campanie concurente: avantajul și efectele secundare ale votului anticipat și prin poștă

Cele două mari partide, GOP (Republicanii) și Partidul Democrat, au ales două strategii complet diferite pentru alegerile prezidențiale, cele pentru întreaga Cameră a Reprezentanților (438 de locuri pentru un mandat de doi ani) și o treime din Senat (34 de locuri în acest an, după decesul regretatului John McCain, mandate pentru șase ani).

Astfel, Democrații au recomandat votul anticipat și prin poștă până în ziua votului, pentru a evita efectele pandemiei de coronavirus, îmbulzirea la urne și cozi prea lungi sau abandonul și nevotarea. A fost forma lor de mobilizare a propriilor votanți. De partea cealaltă, Republicanii au mers, în cea mai mare parte (excepția Arizona a devenit relevantă în timpul numărătorii), pe lipsa de încredere în poștă, mizând pe votul în ziua de 3 noiembrie.

Cele două strategii diferite au segregat voturile și au creat probleme de imagine și emoții suplimentare la vot. Acest lucru vine și din modul diferit în care statele organizează votul, fiecare fiind independent: unele au numărat din timp voturile anticipate, inclusiv cele venite prin poștă, altele nu s-au atins de aceste voturi până după numărarea voturilor depuse la urne în ziua votului. Au fost reguli și legi electorale diferite, ceea ce a făcut ca în Ohio și Florida, de exemplu, la începutul votării să fie deja numărate voturile anticipate Democrate, pentru ca ulterior, pe baza numărării voturilor din ziua de 3 noiembrie, raportul de forțe să se schimbe treptat și Republicanii să-și adjudece statele. În Arizona, în schimb, fiind un stat cu

multe cazuri de Covid 19, Republicanii au recomandat votul anticipat, dar și votul care se lăsa în cutii speciale chiar în ziua votului, nu în poșta obișnuită. De partea cealaltă, Republicanii au dominat rezultatele în Pennsylvania, Georgia și Nevada, iar ulterior, pe măsura numărării voturilor, Democrații au preluat conducerea. Așa s-a profilat victoria răsunătoare venită pe măsură ce s-au numărat voturile prin corespondență. Dar aceste strategii au creat probleme și avantaje ambelor părți.

Democrații au adoptat această tactică pentru a fi siguri că votanții lor au timp să voteze și că nu pierd voturi. Apoi aceste voturi fiind deja depuse în sistem, ele erau mai sigure decât cele ce urmau să fie depuse în ziua votului, care erau virtuale, și depindeau mai mult de prestația candidaților sau de loviturile sub centură din finalul campaniei. O strategie bună, dar care a creat impresia nepotrivită a unui miracol în final de numărătoare: după ce președintele în funcție conducea confortabil în primele rezultate la 50% din voturi numărate în cele două state, Georgia și Pennsylvania, peste noapte, în nici 24 de ore, s-a trezit depășit de contracandidatul său, de unde și strigătul de nemulțumire și acuzația de fraudă la urne ale lui Donald Trump.

În fapt, strategia Republicanilor a fost exact contrară. Acumularea voturilor din ziua de 3 noiembrie, primele la numărat în multe din statele cheie, dar și anunțul rezultatelor parțiale favorabile, au fost în măsură să-i permită lui Donald Trump să reclame victoria prematură pentru ziua votului și să acuze furtul la urne pentru buletinele ce vin după 3 noiembrie. Acest lucru este însă legitim, odată ce poșta cu data de 3 noiembrie vine în 1-2-3 zile, deci și după ziua votului, iar cea de peste hotare în timp, până la 10 noiembrie fiind acceptate voturile de la militari, rezidenți sau diplomați. Cum peste 28 milioane de voturi fuseseră solicitate și nu fuseseră depuse sau ajunse înainte de ziua votului, 3 noiembrie, acestea au ajuns după data votului.

Declararea prematură a victoriei și strigătul de fraudă fără date și probe sunt caracteristice histrionicului Trump, deși perfect neprezidențiale, mai ales că vorbea și despre unele state în care toată administrația era Republicană, în alegeri pe care le-a organizat chiar administrația Trump. Dar, până la urmă, era dreptul său să facă aceste afirmații, să caute probe și să-și apere candidatura până în ultimul moment⁵.

⁵Iulian Chifu, "Trumpismul fără limite rupe în două Partidul Republican", *Adevărul*, 5 ianuarie 2021, https://adevarul.ro/international/statele-unite/trumpismul-limite-rupe-doua-partidul-republican-1_5ff3ffaa5163ec427199254f/index.html; Chris Cillizza, "Why Donald Trump poses an existential threat to the future of the Republican Party", *CNN*, 2 ianuarie 2021, <https://edition.cnn.com/2021/01/02/politics/donald-trump-john-thune-kristi-noem-republican-party/index.html>; Thomas L. Friedman, "A New Party for Principled Republicans?", *The New York Times*, 31 decembrie 2020, <https://www.nytimes.com/2020/12/31/opinion/letters/republicans-trump-defect.html>; Matt Mathers, "Veteran

Alegerile americane sunt un spectacol extraordinar, o celebrare a democrației, dar și o bătălie a strategiilor și utilizează un instrumentar divers. Cel mai important, după ora votului, rămâne cel juridic. Există și precedent, anul 2000, Bush versus Gore, când în Florida acțiunile juridice în ceea ce privește votarea în statul ce urma să desemneze câștigătorul au durat patru săptămâni. E legitim și legal ca, dacă ai date și un caz concret, să poți să te adresezi instanțelor, fie că ești candidat prezidențial, fie că ești unul dintre cele două partide majore în competiție, fie că vorbim despre un cetățean obișnuit. E normal și e parte a garanțiilor democratice⁶.

Războiul lui Trump cu America

Donald Trump intră urât în istorie. Și-a încheiat mandatul arătând că nu ar fi trebuit să ajungă niciodată președinte⁷. A demonstrat faptul că democrația fără lege, fără instituții, fără Constituție și fără stat de drept nu există, că populismul și pretinsa democrație directă cu masele nu înseamnă altceva decât manipulare calificată și haos. Și a mai demonstrat ceva: că democrația fără meritocrație și fără responsabilitate poate aduce în prim plan personaje precum Donald Trump, care aruncă în aer America pentru zeci de ani.

Donald Trump a intrat în război cu America. A lansat un război cu Constituția americană, cu democrația, cu legea. Cum altfel poți să susții povești și iluzii care frizează patologicul și să menții captivă o întreagă populație care are încredere în tine, incitând-o să vină la Washington, să protesteze în ziua validării simbolice și formale a președinției contracandidatului tău și să o arunci asupra Congresului pentru a te menține la putere dincolo de votul poporului american, a statelor, a Electorilor? Cum e posibil să te rupi de propriul tău partid, Partidul Republican, care te-a susținut, să te rupi de ramura legislativă aleasă pe care vrei să o răstorni, de administrațiile statelor americane, inclusiv Republicane, care au organizat și desfășurat alegerile, de curțile de justiție care au judecat și de propria administrație centrală, ba chiar de propriul vicepreședinte? Vedem unde poate duce spirala

Republican criticizes Trump and suggests US may need new party for 'moderate conservatives'", *The Independent*, 1 ianuarie 2021, <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/us-politics/trump-republicans-new-party-william-cohen-b1781252.html>; Nicole Via y Rada, "Gen Z Republicans see new era for party after Trump", *NBC*, 1 ianuarie 2021, <https://www.nbcnews.com/politics/2020-election/gen-z-republicans-see-new-era-party-after-trump-n1252220> (accesat pe 12 februarie 2021).

⁶Iulian Chifu, "America după Trump: a doua zi după alegeri", *Adevărul*, 6 noiembrie 2020, https://adevarul.ro/international/statele-unite/america-trump-doua-zi-alegeri-1_5fa5670b5163ec427194b992/index.html (accesat pe 12 februarie 2021).

⁷Iulian Chifu, "Războiul lui Trump cu America", *Adevărul*, 7 ianuarie 2021, https://adevarul.ro/international/statele-unite/razboiul-trump-america-1_5ff6af735163ec4271abab1a/index.html (accesat pe 12 februarie 2021).

tăcerii, unde duce ocrotirea orgoliului unui personaj, fie și președinte de stat, unde duce să nu spui adevărul întotdeauna și la timp, cu orice risc.

Consilierii din jurul lui Trump au intrat în exasperare deplină. La un moment dat, nu au mai avut nici o reacție sau au urlat neputincioși în fața nebuniei care s-a declanșat. Nu au mai avut argumente și au transmis public, pe diferitele canale, că președintele a înnebunit, că nu mai poate fi controlat, că nu mai e președinte. Cetățeanul Donald Trump, cu umorile și limitele sale, cu toate metehnele sale, s-a revărsat și a preluat rolul Președintelui Donald Trump, care nu a mai putut fi îndiguit de propriii colaboratori, de instituțiile democratice ale statului american, de lege. S-a certat cu congressmanii republicani, cu stafful său și cu propriul vicepreședinte, pentru că nu făceau ceea ce voia el, chiar dacă i s-a spus că e ilegal, imposibil, nedemocratic, neconstituțional. Liderul majorității republicane din Senat a fost atacat, alături de numărul doi, pentru cel din urmă Trump amenințând că va pune un contracandidat în alegerile viitoare. Presiuni, amenințări, șantaj, totul pentru a rămâne la putere dincolo de vot, de lege.

Evenimentele din 6 ianuarie sunt incalificabile. Al doilea *impeachment* al lui Trump a relevat condamnarea unanimă, inclusiv de către apărătorii Președintelui Trump, a acestor violențe. Doar că mulțimea purta tricouri cu MAGA – ”Make America Great Again” – și flutura steagurile lui Trump, utilizate și la spargerea ferestrelor clădirii Capitolului. Imaginea va rămâne pe deplin legată de Donald Trump și președinția sa. Luarea cu asalt a clădirii Congresului era de neconceput. Șeful Executivului American, președintele Trump, a fost cel care și-a trimis trupele de susținători fanatici, extremiști, contra Congresului, în cea mai mare democrație a lumii.

Fiecare va plăti, începând cu fiecare participant care a pătruns în Congres și terminând cu Donald Trump, care devine un cetățean obișnuit din 20 ianuarie. El va ajunge, foarte probabil, în fața instanțelor, pentru că după procesul de *impeachment* din Congres, procurorii și instanțele de judecată vor prelua ancheta, analiza și încadrarea faptelor – au făcut-o deja la nivelul Procurorului General al Districtului Columbia. O imagine suprarealistă a fost cea a unui comunicat în care vicepreședintele american, șefii Camerelor, Ministerul Apărării și Primarul Washingtonului luau măsuri pentru încheierea dezordinii, pe când Președintele american nu se mai afla nicăieri în spațiul gestionării haosului pe care l-a creat.

Fiecare va răspunde în fața legii pentru ceea ce a făcut. Aceasta e frumusețea și puterea democrației. Dar acest lucru nu exclude faptul că America pe care o lasă Trump în urmă e bolnavă, scindată, cu falii majore în interiorul societății, care vor necesita o perioadă îndelungată de vindecare. Coeziunea socială este la nivelul cel mai de jos pe care-l

cunoaștem⁸, în condițiile unei Americi care a trecut și prin segregacionism, și prin luptele pentru drepturile populației de culoare, și pentru drepturile femeilor, și prin asasinat politice. O parte ține de Donald Trump, de populism și modul în care a ajuns la conducerea statului american. O altă parte ține de *social media* și construcția unei tehnologii ale cărei consecințe sociale nu au fost scontate, fără criterii și calificări, cu falsuri și incitări la ură lăsate mult prea multă vreme să circule, cu emoțiile care au luat locul rațiunii și umorile care au luat locul regulilor.

Recompunerea Americii va dura și va fi grea. Prestigiul Americii va fi recâștigat exact prin forța democrației sale⁹ de a se vindeca și de trumpism. Altfel, după mine, Donald Trump și-a încheiat cariera politică, visurile unei noi candidaturi în 2024 sunt deja date uitării, iar posibilitatea de a controla Partidul Republican sau măcar o parte a sa pălesc astăzi, după enormitatea petrecută la 6 ianuarie.

Un val masiv de rușine se abate asupra contestatarilor rezultatelor alegerilor, contestatari fără probe, fără argumente. Înseamnă să te lupți cu poporul american, cu votul său exprimat, pe bază de povești, presupuneri și cu teorii ale conspirației nesubstanțiate vreodată în instanțe, eventual cu violență contra regulilor și democrației. Deci și adepții lui Trump vor păli în rândurile Republicanilor, pas cu pas, și, oricum, vor fi supuși oprobriului public. Partidul Republican își va reveni, menținând linia roșie a democrației ca far călăuzitor al limitelor acțiunii politice¹⁰. Din păcate, pe Donald Trump l-a costat enorm, iar Republicanii au pierdut majoritatea în Senat pe mâna lui Trump, pierzând în turul al doilea două locuri în Senat în Georgia, tot miercuri, 6 ianuarie, în ziua asaltului Capitolului¹¹.

Politica externă a lui Joe Biden: discursul la Departamentul de Stat

⁸Iulian Chifu, "Eternizarea lui Trump. Impactul de durată asupra Americii și a lumii", *Adevărul*, 8 decembrie 2020, https://adevarul.ro/international/statele-unite/eternizarea-trump-impactul-durata-americii-lumii-1_5fcf11b35163ec4271aa4fdb/index.html (accesat pe 13 februarie 2021).

⁹Iulian Chifu, "Biden Președinte: Decența, normalitatea, bunul simț și echilibrul revin la Casa Albă", *Adevărul*, 9 noiembrie 2020, https://adevarul.ro/international/statele-unite/biden-presedinte-decenta-normalitatea-bunul-simt-echilibrul-revin-casa-alba-1_5fa8d57c5163ec4271aa18e5/index.html (accesat pe 14 februarie 2021).

¹⁰Iulian Chifu, "Trumpismul fără limite..."; Chris Cillizza, art. cit.; Thomas L. Friedman, art. cit.; Matt Mathers, art. cit.; Nicole Via y Rada, art. cit.

¹¹Alegerile speciale și *runoff* din Georgia s-au ținut în 5 ianuarie 2021, iar primele proiecții asupra câștigătorilor au venit în 6 ianuarie. Republicanii David Perdue și Kelly Loeffler și-au recunoscut înfrângerea pe 8, respectiv 6 ianuarie.

Un discurs de politică externă al unui președinte american¹² este cel mai important moment la început de mandat. Deja nu mai e vorba despre o perioadă de campanie și informații disparate la dispoziția candidaților, ci despre acces deplin la informații și evaluări complete, realizate la nivel instituțional, deci afirmațiile făcute acum au relevanță majoră pentru un întreg mandat. Cum este vorba despre America, cel mai important stat al lumii, nu e de mirare că interesul pentru discursul de la Departamentul de Stat al lui Joe Biden, susținut în 4 februarie, a fost așteptat și citit cu creionul în mână, mai ales că abordarea actualei administrații este de a integra politica externă, de securitate și apărare (ca în cazul UE), dar și de a face legăturile între politica internă și politica externă. Cred că cel mai interesant rămâne ceea ce nu a spus acel discurs al lui Joe Biden: nimic despre utilizarea armatei în actualul mandat, despre războaiele Americii, despre negocieri, soluțiile propuse pentru Afganistan, Irak, Iran, Orientul Mijlociu. În plus, în mod paradoxal, nu a pronunțat opțiunea și dezideratul unei lumi bazate pe reguli¹³.

Internaționalism liberal și reclădirea instituțiilor globale

Discursul de politică externă al lui Joe Biden de joi, 4 februarie 2021, din fața Departamentului de Stat, anunță revenirea Americii la postura de lider al Lumii Libere, de asumare a leadership-ului global și de încercare de a recompune internaționalismul liberal. Rămâne marea întrebare dacă America lui Biden mai poate reface eșafodajul instituțional global din cioburile risipite ale instituțiilor mondiale, contestate și șchioape, vetuste și nereformate, care alcătuiesc fibra relațiilor internaționale bazate pe reguli.

Noua Administrație americană Biden are în panoplie dorința de revenire în prim planul afacerilor globale, dar și de recâștigare a înălțimii morale și a avantajelor de atractivitate și forță de coalizare pe care a avut-o întotdeauna. Firește că efortul pleacă de acasă, așa cum a arătat președintele american în primul său discurs de politică externă la Departamentul de Stat, când a marcat revenirea diplomației și a profesionalismului în afacerile externe gestionate de America¹⁴.

¹²”Remarks by President Biden on America’s Place in the World”, 4 februarie 2021, U.S. Department of State Headquarters, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/02/04/remarks-by-president-biden-on-americas-place-in-the-world/> (accesat pe 5 februarie 2021).

¹³Iulian Chifu, ”Ce nu spune discursul de politică externă al lui Joe Biden: utilizarea armatei, Irak, Iran, Afganistan și Orientul Mijlociu”, *Adevărul*, 8 februarie 2021, https://adevarul.ro/international/statele-unite/ce-nu-spune-discursul-politica-externa-joe-biden-utilizarea-armatei-irak-iran-afghanistan-orientul-mijlociu-1_60202f745163ec4271baf1dd/index.html (accesat pe 8 februarie 2021).

¹⁴Iulian Chifu, ”Epoca Biden: schimbarea naturii eșafodajului securității globale sub faldurile SUA”, *Adevărul*, 10 decembrie 2020, https://adevarul.ro/international/statele-unite/epoca-biden-schimbarea-naturii-esafodajului-securitatii-globale-faldurile-sua-1_5fd1b7fa5163ec4271bfb364/index.html (accesat pe 8 februarie 2021).

Temele de prim plan ale afacerilor globale virează, în mod substanțial, mult mai aproape de agenda Uniunii Europene, alții ar spune mai aproape de agenda progresistă și liberală, cuprinzând încălzirea globală, care devine și un instrument, și un mecanism de politică internațională împotriva principalilor poluatori, dar și bază a creșterii și relansării economice, alături de digitalizare. Combaterea rasismului, represiunii împotriva LGBTQI, a discriminării de orice fel, vin în completarea luptei pentru democrație, drepturile omului, stat de drept și a combaterii corupției, deziderate de bază încastrate în ideea promovării democrației și combaterii autoritarismelor la nivel global.

Între amenințările globale percepute ca existențiale pentru umanitate, Joe Biden include încălzirea globală, dar și pandemiile – Covid 19 și cele viitoare –, atacurile cibernetice și infracțiunile din spațiul virtual, care depășesc tipurile de amenințări convenționale și neconvenționale cunoscute, cu precădere cele militare. Acestea din urmă nu sunt uitate, dar se regăsesc la capitolele legate direct de diferiții actori care sunt sursa acestor tipuri de amenințări¹⁵.

De altfel, aceste percepții sunt legate și de revenirea imediată a Americii în instituțiile internaționale precum Acordul de la Paris pentru combaterea încălzirii globale și Organizația Mondială a Sănătății. Despre alte acorduri, precum JCPOA cu Iranul, evaluările sunt încă în curs. Discursul nu spune nimic nici despre instrumentul Acordurilor de Liber Schimb, nici despre cel Pacific - TTP, nici despre cel transatlantic de comerț și investiții – TTIP.

America lui Biden: diplomație și multilateralism

Noua mantra a politicii externe a Americii lui Biden este *leading with diplomacy*, conducerea asumată a lumii, dar cu diplomație, cu înțelegere și cu decizii luate în comun, alături de parteneri și aliați. Abordarea acestei conduceri cu diplomație a lumii înseamnă și angajarea adversarilor și a competitorilor, tot în format diplomatic, scopul fiind îmbunătățirea securității americanilor și promovarea intereselor Americii. De asemenea, Joe Biden a anunțat restabilirea angajamentelor internaționale ale Americii și recâștigarea poziției de lider, pentru a cataliza acțiunea globală împotriva provocărilor comune.

¹⁵Iulian Chifu, ”Scenariile Americii în epoca Biden: eșec, renașterea Americii sau îngroparea sub povara evenimentelor”, *Adevărul*, 9 februarie 2021, https://adevarul.ro/international/statele-unite/scenariile-americiei-epoca-biden-esec-renastere-ingropare-povara-evenimentelor-1_602371705163ec4271d26314/index.html (accesat pe 9 februarie 2021).

Firește că întreprinderea nu e deloc simplă. Lumea în care acționează astăzi Joe Biden este o lume complexă și schimbată după cei patru ani de președinție Donald Trump, dar și prin efectul schimbărilor globale date de evoluțiile tehnologice, tendințele actorilor globali sau cu ambiții globale și de evoluțiile pandemiei. Nu se știe dacă există forța de a recompune lumea liberală din cioburile rămase sau dacă rivalitatea constituită între democrație și autocrații poate depăși angajările bilaterale deja desfășurate și traduse în acorduri între statele aparținând celor două familii de valori.

Oricum, liniile de forță sunt transparente și evidente. Multilateralismul, angajarea aliaților și partenerilor, repararea alianțelor și a relațiilor tradiționale, decizii luate împreună. Lipsește, e adevărat, în tot discursul de politică externă, referirea la Lumea bazată pe reguli. E un pas mare înainte, care subliniază și diferența față de administrația Obama, și limitele cu care se confruntă America lui Biden în 2021, în pandemie și criză economică profundă, în fața nevoii relansării globale, dar și cu probleme majore acasă, acolo unde faliile din interiorul societății americane nu s-au estompat încă. De altfel, aceasta a fost ideea fundamentală pentru cel de-al doilea deziderat al politicii externe americane anunțat, cel al atractivității și al înălțimii morale care trebuie recâștigată, în primul rând prin schimbările și vindecările interne, din sânul societății americane, apoi pentru a exporta din nou modelul democratic în exterior, la nivel global.

Pe această bază, multilateralismul e unul din argumentele revenirii la internaționalismul liberal, iar baza este solidă pentru a continua, cu alte mijloace, ideea amestecării Rusiei în mulțime, chiar și în materie de arme nucleare, și a eliminării pornirilor excepționaliste ale acesteia. Mecanismul ajută și la angajarea Chinei într-un format de coaliție globală, nicidecum în formatul bilateral G2, față în față, care riscă să rupă lumea în două și să readucă fiorii Războiului Rece înapoi pe planetă.

De altfel, anunțul despre partenerii globali cu care a vorbit la telefon Biden la începutul de mandat este edificator: Canada, Mexic, Marea Britanie, Germania, Franța, NATO, Japonia, Coreea de Sud, Australia — pentru „a readuce obiceiurile de cooperare” și „a reconstrui forța alianței democrațiilor, care s-a atrofiat prin neglijență și abuz”. Deși a promovat Alianța Democrațiilor iar ideea refacerii euratlantismului și a legăturilor cu partenerii globali, cu care împărtășește aceleași valori, se află în prim-planul opțiunilor sale, Administrația Biden nu a pronunțat, în nicio ocazie încă, ideea Lumii bazate pe reguli – deși ea transpare, oarecum, din întregul eșafodaj și opțiunile de angajare a deciziilor comune, în format multilateral.

America lui Biden versus America lui Obama: același instituționalism democrat, dar cu realism și pragmatism, într-o altă lume

Pentru că Joe Biden se afirmă în continuare ca un moderat, legat în mare măsură de realismul și pragmatismul politicilor aplicabile, nu numai a celor dorite, cu dezideratul democrației și al drepturilor omului extinse la nivel global, al statului de drept și al combaterii corupției în prim plan – o menționează explicit în referirile la cazul Navalnii –, dar și cu viziunea idealistă a unei lumi democratice și coezive, nu numai a confruntării de sisteme, democrație versus autoritarism. America lui Biden nu mai este America lui Obama, raportul de forțe s-a schimbat, nu se mai poate vorbi despre puterea hegemonică sub nicio formă, ci o putere de decizie împărtășită cu parteneri și aliați, care trebuie să dea forța conjugată a lumii democratice.

O notă specială adaugă Joe Biden în materie de diplomație și meritocrație: nevoia de a investi și relansa aparatul diplomatic profesionist american pentru a susține interesele economice, dar și nevoia de alianțe, de soluții inventive și creative pentru pace, securitate și prosperitate. În același timp, această viziune este utilă și pentru a avea opinii contrare, evaluări serioase și corecte, dincolo de politizări și opțiuni individuale pre-scise. Abia un asemenea instrument ajută la prevenirea din fașă a amenințărilor.

Discursul lui Joe Biden a fost important prin cele pe care le susține, dar mai ales prin cele pe care nu le spune. Administrația Biden nu a decis mișcările în privința Afganistanului, a Irakului, a Iranului, a Orientului Mijlociu. Joe Biden oricum a întârziat cu discursul său de politică externă două zile consecutiv față de momentul în care a fost anunțat, dovada dezbaterilor interne în administrație și a dubiilor sau divergențelor față de o soluție sau alta. Explicația Secretarului de stat Anthony Blinken a fost ciudată, respectiv faptul că Președintele nu a atacat toate subiectele de politică externă cu această ocazie și că va reveni. Este neuzual față de abordările predecesorilor săi, inclusiv a lui Donald Trump.

Ceea ce putem ghici, în spatele ușilor închise, este faptul că Administrația Biden realizează chiar în aceste momente o evaluare inter-instituțională a marilor probleme ale Americii și ale Lumii. Ne-a anunțat cu ocazia trimiterii sarcinilor instituționale în privința dosarelor legate de Rusia, nu avem niciun motiv să nu credem că același proces se desfășoară în toate cazurile, fiind vorba despre o administrație profund instituționalizată, care se raportează la evaluări și propuneri instituționale ale sistemului american, nu una care dictează direcții și politici în orb, din convingere și ideologia îmbrățișate.

Rusia și China – nuanțarea amenințărilor la adresa Americii, a democrației și a lumii

La nivelurile cele mai concrete, politica externă a Americii lui Biden mizează pe continuitate în marile dosare, pe ajustări în raport cu evaluările făcute acolo unde opțiunile au fost diferite – Iran, Orientul Mijlociu, retragerea intempestivă a trupelor americane – dar fără gesturi bruște și necugetate. Mai întâi evaluarea, apoi crearea alternativelor de politici publice, în final decizia și acțiunea, și aceasta pe baza unei strategii bine definite, acolo unde e vorba despre marile probleme ale lumii. În al treilea rând e vorba despre adaptarea la lumea de azi.

Administrația Biden a ținut, însă, să așeze la locul lor relațiile cu Rusia și China chiar din primele momente. Sunt referirile cele mai frecvente și mai directe. Ele se bazează pe nemulțumiri și dosare confrunționale evidențiate și sancționate, dar și pe nevoia de angajare, cu nuanțe: Rusia în domeniul controlului armelor nucleare, START și acolo unde interesele americane sunt evidente și servite de această angajare, iar China de pe poziții de îndignitate globală, în coaliție, dar și pentru a rezolva problemele majore ale lumii și ale instituțiilor globale. Remarcăm, deci, o formulă de angajare nuanțată și sancționare concomitentă, fără ca o acțiune să o afecteze pe cealaltă.

Definirea acțiunilor Chinei și Rusiei în lume, dincolo de îmbrățișarea și promovarea modelului autoritar, este relevantă: China are ambiții în creștere și aspirații de hegemon global, iar Rusia subminează și distruge democrația în lume. Este o formulă duală, dar care subliniază și nivelul de ambiție, și capacitățile la dispoziția fiecăruia dintre actori, și debalansarea raportului de forțe dintre ele, China având ambiții globale și Rusia fiind o putere regională disruptivă.

Cu Rusia, SUA au extins tratatul START pe cinci ani fără negocieri, după o discuție contondentă cu Putin, în care președintele Biden a pus pe masă toate dosarele în contencios. Discursul califică acțiunile agresive ale Rusiei – cu referire la interferența în alegeri, atacuri cibernetice și otrăvirea propriilor cetățeni – care vor fi sancționate, prin „creșterea costurilor Rusiei și apărarea intereselor noastre vitale”. Navalnîi, libertatea de expresie, expunerea corupției sunt menționate în discurs.

În cazul Chinei (spre deosebire de Rusia), aceasta e considerată „cel mai serios competitor”, prin provocările la adresa intereselor fundamentale de prosperitate, securitate și promovarea valorilor democratice. Discursul vorbește despre confruntarea Chinei pentru abuzurile economice, pentru acțiuni agresive și coercitive în lume, pentru atacurile la adresa drepturilor omului, proprietății intelectuale și acțiunilor pe dimensiunea guvernantei globale. Dar apare și interesul dual al pregătirii de a lucra cu Beijingul și competiția cu China din

poziție de forță, lucrând alături de aliați și parteneri, de pe poziții de credibilitate și autoritate morală.

Interesant, tot la capitolul absențe, în toate declarațiile de politică externă, securitate și apărare – privite integrat, ca în cazul UE – ale actualei administrații nu a apărut nimic despre războaiele Americii, nici cele în curs, nici cele aflate în faza de negociere. Nu există o asumare post-alegeri despre utilizarea forței militare, pentru care opțiunea a fost deocamdată stoparea retragerii și evaluarea, cum nu există, încă, o asumare a posturii strategice și a prezenței militare americane în lume.

Bibliografie

BURROWS, Mathew; MANNING, Robert A., "Three possible futures for the Biden presidency", *New Atlanticist*, 2 februarie 2021, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/three-possible-futures-for-the-biden-presidency/> (accesat pe 5 februarie 2021).

CILLIZZA, Chris, "Why Donald Trump poses an existential threat to the future of the Republican Party", *CNN*, 2 ianuarie 2021, <https://edition.cnn.com/2021/01/02/politics/donald-trump-john-thune-kristi-noem-republican-party/index.html> (accesat pe 12 februarie 2021).

CHIFU, Iulian, "Ce vrea America? Visul american alternativ din alegeri: Kamala Harris – Mike Pence", *Adevărul*, 9 octombrie 2020, https://adevarul.ro/international/statele-unite/ce-vrea-america-visul-american-alternativ-alegeri-kamala-harris-mike-pence-1_5f800cf25163ec4271b5808e/index.html (accesat pe 12 februarie 2021).

CHIFU, Iulian, "Trumpismul fără limite rupe în două Partidul Republican", *Adevărul*, 5 ianuarie 2021, https://adevarul.ro/international/statele-unite/trumpismul-limite-rupe-doua-partidul-republican-1_5ff3ffaa5163ec427199254f/index.html (accesat pe 12 februarie 2021).

CHIFU, Iulian, "America după Trump: a doua zi după alegeri", *Adevărul*, 6 noiembrie 2020, https://adevarul.ro/international/statele-unite/america-trump-doua-zi-alegeri-1_5fa5670b5163ec427194b992/index.html (accesat pe 12 februarie 2021).

CHIFU, Iulian, "Războiul lui Trump cu America", *Adevărul*, 7 ianuarie 2021, https://adevarul.ro/international/statele-unite/razboiul-trump-america-1_5ff6af735163ec4271abab1a/index.html (accesat pe 12 februarie 2021).

CHIFU, Iulian, "Eternizarea lui Trump. Impactul de durată asupra Americii și a lumii", *Adevărul*, 8 decembrie 2020, https://adevarul.ro/international/statele-unite/eternizarea-trump-impactul-durata-americii-lumii-1_5fcf11b35163ec4271aa4fdb/index.html (accesat pe 13 februarie 2021).

CHIFU, Iulian, "Biden Președinte: Decența, normalitatea, bunul simț și echilibrul revin la Casa Albă", *Adevărul*, 9 noiembrie 2020, https://adevarul.ro/international/statele-unite/biden-presedinte-decenta-normalitatea-bunul-simt-echilibrul-revin-casa-alba-1_5fa8d57c5163ec4271aa18e5/index.html (accesat pe 14 februarie 2021).

CHIFU, Iulian, "Ce nu spune discursul de politică externă al lui Joe Biden: utilizarea armatei, Irak, Iran, Afganistan și Orientul Mijlociu", *Adevărul*, 8 februarie 2021, https://adevarul.ro/international/statele-unite/ce-nu-spune-discursul-politica-externa-joe-biden-utilizarea-armatei-irak-iran-afganistan-orientul-mijlociu-1_60202f745163ec4271baf1dd/index.html (accesat pe 8 februarie 2021).

CHIFU, Iulian, "Epoca Biden: schimbarea naturii eșafodajului securității globale sub faldurile SUA", *Adevărul*, 10 decembrie 2020, https://adevarul.ro/international/statele-unite/epoca-biden-schimbarea-naturii-esafodajului-securitatii-globale-faldurile-sua-1_5fd1b7fa5163ec4271bfb364/index.html (accesat pe 8 februarie 2021).

CHIFU, Iulian, "Scenariile Americii în epoca Biden: eșec, renașterea Americii sau îngroparea sub povara evenimentelor", *Adevărul*, 9 februarie 2021, https://adevarul.ro/international/statele-unite/scenariile-americiei-epoca-biden-esec-renastere-ingropare-povara-evenimentelor-1_602371705163ec4271d26314/index.html (accesat pe 9 februarie 2021).

CHIFU, Iulian, "Războiul cu doi învingători: confruntare de categoria grea Trump-Biden pentru Președinția Americii", *Adevărul*, 1 octombrie 2020, https://adevarul.ro/international/statele-unite/razboiul-doi-ingingatori-confruntare-categoria-grea-trump-biden-presedintia-americiei-1_5f75659b5163ec42717aa580/index.html (accesat pe 12 februarie 2021).

FRIEDMAN, Thomas L., "A New Party for Principled Republicans?", *The New York Times*, 31 decembrie 2020, <https://www.nytimes.com/2020/12/31/opinion/letters/republicans-trump-defect.html>; (accesat pe 12 februarie 2021).

MATHERS, Matt, "Veteran Republican criticizes Trump and suggests US may need new party for 'moderate conservatives'", *The Independent*, 1 ianuarie 2021, <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/us-politics/trump-republicans-new-party-william-cohen-b1781252.html> (accesat pe 12 februarie 2021).

VIA Y RADA, Nicole, "Gen Z Republicans see new era for party after Trump", *NBC*, 1 ianuarie 2021, <https://www.nbcnews.com/politics/2020-election/gen-z-republicans-see-new-era-party-after-trump-n1252220> (accesat pe 12 februarie 2021).

*** Federal Election Commission, USA, "Official 2020 Presidential General Elections Results", <https://www.fec.gov/resources/cms-content/documents/2020presgeresults.pdf>

(accesat pe 15 februarie 2021).

*** "First 2020 Presidential Debate between Donald Trump and Joe Biden",

<https://www.youtube.com/watch?v=wW11Y5jFNcQ> (accesat pe 12 februarie 2021).

*** "Second 2020 Presidential Debate between Donald Trump and Joe Biden",

<https://www.youtube.com/watch?v=bPiofmZGb8o> (accesat pe 12 februarie 2021).

*** "Vice Presidential Debate Mike Pence - Kamala Harris",

https://www.youtube.com/watch?v=t_G0ia3JOVs (accesat pe 12 februarie 2021).

*** "Remarks by President Biden on America's Place in the World", 4 februarie 2021, U.S. Department of State Headquarters, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/02/04/remarks-by-president-biden-on-americas-place-in-the-world/>

(accesat pe 5 februarie 2021).